

УДК 343.326:343.9.01

А. В. Форос, ст. викладачОдеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ОЗНАКИ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

В статті розглянуто визначення поняття «терористичний акт» та визначено його характерні ознаки, а також встановлено об'єктивні та суб'єктивні ознаки терористичного акту як злочину, кримінальна відповідальність за який встановлена статтею 258 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: тероризм, терористичний акт, об'єктивні та суб'єктивні ознаки терористичного акту.

В спеціальній літературі та міжнародних документах термін «терористичний акт» часто вживається як узагальнююча категорія для позначення різних терористичних діянь: захоплення заручників, угон повітряного судна та інших, що суперечить чинному Кримінальному кодексу України, оскільки в ньому зазначені злочинні діяння кваліфікуються як самостійні. Так, згідно чинному кримінальному законодавству, терористичний акт полягає в застосуванні зброї, вчиненні вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою [1, ст. 258]

У відповідності до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», терористичний акт — це злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України. У разі, коли терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258–260, 443, 444, а також іншими статтями Кримінального кодексу України, відповідальність за їх вчинення настає відповідно до КК України [2, ст. 1].

Терористичний акт є одним із найнебезпечніших злочинів проти громадської безпеки. Особлива громадська небезпека тероризму з позицій оцінки формули загального і безпосереднього об'єкту полягає у тому, що межа між ідеальним інтересом в збереженні міжнародного правопорядку не потерпілих держав і матеріальним інтересом держав, безпосередньо потерпілих, стирається з причини високої потенційної можливості спричинення безпосереднього збитку і реальністю збитку морального (страх очікування нападу, непередбачуваність терористів і т. п.).

Таке, дещо нетрадиційне співвідношення об'єктів складу тероризму, якраз і відповідає суті цього злочину, підкреслює всю гостроту його небезпеки: тероризм складно укладається в рамки звичних правових критеріїв. Він володіє внутрішньою здатністю породжувати суперечності в юридичних і політичних оцінках, що значно ослабляє міжнародно-правову систему, яка йому протистоїть.

Як відзначається в юридичній літературі, терористичні акти характеризуються багатооб'єктністю: спрямованістю проти основ національної безпеки, миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку, життя і здоров'я особи, громадської безпеки, власності, довкілля тощо. Суттєвою для характеристики терористичних актів є ознака двоїстого характеру об'єкта посягання, що, як вважає цілий ряд дослідників, дозволить чітко диференціювати соціально-політичні і правові оцінки проявів дійсно терористичних та схожих з ними за об'єктивною стороною загальнокримінальних складів злочинів: як безпосередні об'єкти дій терористів (об'єкти безпосереднього, психофізичного впливу) виступають життя, здоров'я осіб, їх свобода, матеріальні об'єкти (будівлі, споруди, приміщення адміністративних, громадських, господарських організацій, особисте майно громадян, предмети, що матеріально втілюють культурно-історичні і духовні цінності народу, суспільно небезпечні чи життєво важливі для суспільства в цілому тощо), як кінцеві (об'єкти підризу і послаблення) – внутрішня безпека (державний лад, правопорядок, конституційний лад та його елементи однієї держави чи групи держав: порядок управління, політичний устрій, громадські інститути, територіальна цілісність, економічна міць держави тощо) і зовнішня безпека (суверенітет, нормальні відносини із зарубіжними державами) [3, 46].

Виходячи з приведеного, ми можемо стверджувати, що терористичний акт – багатооб'єктний злочин, який загрожує громадській безпеці, нормальному функціонуванню органів державної влади, а також життю та здоров'ю громадян. На думку Є. Л. Стрельцова, об'єктом цього злочину є відносини суспільної безпеки населення, нормальне функціонування суспільства, його життєдіяльність. Додатковим об'єктом виступає життя або здоров'я людей, майнові права [4, 217].

На думку інших вчених, визначення об'єкту тероризму впливає з самого визначення тероризму. Так, наприклад Р. А. Каламкарян, вказує: «Міжнародний тероризм – це застосування державою або самостійно дійовою фізичною особою (їх групою або організацією) насильства, направлено на досягнення міжнародно-протиправних цілей шляхом усунення осіб, що не є безпосередніми жертвами нападу, що робить замах на міжнародний правопорядок» [5, 56].

Отже, при вирішенні питання про віднесення тих чи інших злочинів, передбачених Кримінальним кодексом, до терористичних потрібно враховувати два моменти: по-перше, як безпосередні об'єкти дій терористів виступають життя, здоров'я, свобода осіб чи матеріальні об'єкти, як кінцеві об'єкти – конституційний лад чи його елементи однієї держави чи навіть групи держав (порядок управління, політичний устрій, громадські інститути, економічна міць держави тощо), безпека держави в будь-якій сфері; по-друге, враховуючи такий кінцевий об'єкт дій терористів, можна дійти висновку про те, що для терористичних злочинів характерна спеціальність спрямованість.

Взаємозв'язок і взаємозалежність між метою і об'єктом злочину підтверджує правильність висновків про загальний і безпосередній об'єкти складу тероризму, оскільки зміна світопорядку в цілому не є безпосередньою метою терористів, їм ближче перевлаштування долі свого народу, держави відповідно до проголошуваних соціально-політичних, релігійних і інших цінностей.

До об'єктивної сторони терористичного акту насамперед слід віднести вчинення дій чи погрозу їх учинити які призводять до порушення громадської безпеки, виникнення небезпеки загибелі людей та інших суспільно-небезпечних наслідків. Об'єктивна сторона охоплює не всі загально небезпечні дії, а лише ті, що відбуваються відкрито, демонстративно і пов'язані зі створенням побічного впливу на населення, соціальні групи, державні органи, юридичних осіб тощо.

Так, об'єктивна сторона терористичного акту, а саме злочину передбаченого ст. 258 КК України, виражається у двох формах:

прав, характеризується наявністю винного наміру на тероризм як продукований результат діянь, прямо не направлених на здійснення терористичних акцій. При цьому важливе інше: дії цих держав, які часто не можуть бути оцінені як злочинні, направлені в більшості випадків на досягнення злочинної мети.

Інша ж складова суб'єктивної сторони характеризується протилежними показниками критеріїв цілей і засобів здійснення тероризму: при позитивних цілях має місце застосування злочинних засобів, які, власне, і складають обличчя сучасного тероризму. В цілому ж утворюється закінчена конструкція суб'єктивної сукупної сторони з наявністю у сукупного суб'єкта злочинної мети, яка реалізується злочинними засобами з урахуванням загального винного наміру на здійснення тероризму.

На нашу думку, терористичний акт завжди є актом насилля, агресії та має такі характеристики: насильницькі дії в різних формах; терористичний акт, безпосередньо спрямований проти особи або групи осіб; відсутність реальної можливості досягти поставленої мети, не вдаючись до насилля.

Законодавець встановив, що відповідальність за терористичний акт настає вже за одне створення небезпеки настання перерахованих у ч. 1 ст. 258 наслідків. Створення такої небезпеки саме по собі завдає шкоди громадській безпеці. Суспільно небезпечні наслідки, залежно від характеру та обсягу шкоди, заподіяної дією об'єкту, в теорії кримінального права поділяються на наслідки у вигляді реальної шкоди і наслідки у вигляді створення загрози (небезпеки) заподіяння шкоди. Терористичний акт відноситься до злочинів, які в кримінально-правовій науці дістали назву «делікти небезпеки» («делікти створення небезпеки») [6, 130].

Законодавець, прагнучи ефективніше забезпечити захищений об'єкт від можливих наслідків, і для їх запобігання пов'язує момент закінчення злочину з двома ознаками об'єктивної сторони: дією і виникненням реальної небезпеки. Отже, «небезпека» виступає в цих складах як специфічний наслідок. Звідси випливає і інший важливий висновок: повинен бути встановлений причинний зв'язок між терористичною дією і фактом виникнення небезпеки для «життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків» (ч. 1 ст. 258 КК). Таким чином, під наслідками слід розуміти створення небезпеки, а не її реалізацію у вигляді настання смерті чи завдання тілесних ушкоджень, знищення чи пошкодження майна тощо. У випадку, коли небезпека реалізується у конкретну фізичну чи майнову шкоду, то терористичні дії можуть бути кваліфіковані як терористичний акт при обтяжуючих обставинах чи у сукупності з іншими злочинами, передбаченими Кримінальним кодексом.

За частиною 2 ст. 258 КК України кваліфікуючі і особливо кваліфікуючі ознаки терористичного акту — це повторність або попередня змова групи осіб, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, — караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років. За частиною 3 ст. 258 КК України — це заподіяння смерті хоча б одній людині в процесі вчинення терористичного акту.

До інших тяжких наслідків, передбачених ч. 2 ст. 258, слід відносити тривалу перерву функціонування елементів систем забезпечення життєдіяльності населення тієї чи іншої території, ускладнення відносин між державами (наприклад, згорання чи суттєве обмеження торгівлі, туристичного обміну), спричинення тяжкого тілесного ушкодження одній особі або середньої тяжкості двом чи більше особам.

Проблема класифікації та кваліфікації терористичного акту вирішується на основі аналізу відмінностей у суб'єкті здійснення та об'єкті спрямованості з урахуванням ступеня його небезпечності для міжнародних відносин. Визначальним моментом для кваліфікації теракту як міжнародного злочину є співвідношення його складу зі складом таких міжнародних злочинів, як злочини проти миру, військові злочини, проти людяності, геноцид, апартеїд.

А. В. Форос, ст. преподаватель

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ПРИЗНАКИ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО АКТА

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассмотрено определение понятия «террористический акт» и определены его характерные признаки, а также установлены объективные и субъективные признаки террористического акта как преступления, за которое ст. 258 УК Украины предусмотрена уголовная ответственность.

Ключевые слова: терроризм, террористический акт, объективные и субъективные признаки террористического акта.